

แนวทางการประเมินความสุขมวลรวมชุมชนในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติ ครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส*

ASSESSMENT GUIDELINES FOR GROSS VILLAGE HAPPINESS (GVH) IN DRIVING SPATIAL DEVELOPMENT FOR POOR HOUSEHOLDS AND DISADVANTAGED GROUP

ซุลฟิคอร์ มาโซ, เซียนทิพย์ รัตนทอง*, ยุทธนา กาเด็ม, สุพัตรา รุ่งรัตน์

Sulfikor Maso, Sianthip Rattanatong*, Yutthana Kadem, Supattra Rungrut

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ยะลา ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajabhat University, Yala, Thailand

*Corresponding author E-mail: sianthip.r@yru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาแบบประเมินความสุขมวลรวมชุมชน และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการประเมินความสุขมวลรวมชุมชนในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส เป็นการวิจัยและพัฒนาใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ ใช้เครื่องมือเป็นการจัดเสวนาและสนทนากลุ่มและการจัดเวทีระดมความคิดเห็นโดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง ได้แก่ นักวิชาการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ตำบลที่ได้ทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) ในการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา จำนวน 31 คน ตัวแทนจากกองสวัสดิการสังคมในองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล จำนวน 31 คน และตัวแทนบัณฑิตอาสาประจำตำบล จำนวน 31 คน รวมทั้งสิ้น 93 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการสรุปความการศึกษาพบว่า เครื่องมือวัดระดับความสุขมวลรวมชุมชนของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสมี 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการมีสุขภาวะ 2) ด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งเป็นธรรม 3) ด้านครอบครัวอบอุ่น 4) ด้านการบริหารจัดการชุมชนดี 5) ด้านการมีสภาพแวดล้อมดีมีระบบนิเวศที่สมดุล และ 6) ด้านเป็นชุมชนประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลและมีแนวทางที่สำคัญ 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมจัดประชุม ต้องทำความเข้าใจในกระบวนการขั้นตอนการจัดการประชุม รวมทั้งต้องศึกษารายละเอียด ความหมายของตัวชี้วัด ประเด็นคำถามและการใช้เครื่องมือประเมิน มีการกำหนดบทบาทของทีมวิทยากรด้วย และ 2) ขั้นตอนจัดการประชุมเพื่อประเมิน วิทยากรต้องอธิบายตัวชี้วัดให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจความหมายและระดับคะแนน โดยหนึ่งคนสามารถยกมือได้แค่ระดับเดียวเท่านั้นและนับจำนวนผู้ยกมือในแต่ละครั้งแล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยในแต่ละองค์ประกอบซึ่งค่าเฉลี่ยสามารถเทียบเคียงกับระดับความสุขที่กำหนด

คำสำคัญ: ความสุขมวลรวมชุมชน, แบบประเมินความสุขมวลรวมชุมชน, การขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่, ครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส

Abstract

This research aims to: 1) Develop a community gross happiness assessment form and 2) Study the guidelines for assessing community gross happiness in driving spatial development efforts, particularly in relation to poor households and disadvantaged people. The study employed research and development methods with action research techniques. The tools utilized included seminars, focus group discussions, and brainstorming sessions with selected key informants. Specifically, these informants comprised 31 community development academics from sub-districts that had signed a Memorandum of Understanding (MOU) with Yala Rajabhat University, 31 representatives from the Social Welfare Division in the Sub-district Administrative Organization/Municipality, and 31 representatives of volunteer graduates in the sub-districts, totaling 93 participants. The data were analyzed using content analysis and summarization. The study found that the tools used to measure the level for the gross village happiness of poor households and disadvantaged group comprises six components: 1) Health, 2) A strong and fair community economy, 3) A warm family, 4) A well-managed community, 5) A good environment with a balanced ecosystem, and 6) A democratic community with good governance. There are two key steps in the assessment process: 1) Meeting preparation-This step involves understanding the process and steps for organizing the meeting, studying the details and meanings of the indicators and questions, and learning how to use the assessment tools. The roles of the facilitator team are also clearly defined. and 2) Meeting organization for assessment-Facilitators explain the indicators to the target group to ensure a clear understanding of their meaning and scoring levels. Each participant raises their hand only once to indicate their score for a specific level. The facilitator then counts the hands raised for each level and calculates the average score for each component. This average is compared to the specified happiness level.

Keywords: Gross Village Happiness, Gross Village Happiness Assessment Form, Spatial Development, Poor Households and Disadvantaged Group

บทนำ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่เน้นเสรีภาพในการผลิตและการค้าระดับโลก ได้ผลักดันให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว การผลิตสินค้าขนาดใหญ่และการบริโภคที่ไม่รู้จักจบกลายเป็นหัวใจของระบบนี้ การดูดซับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากประเทศโลกที่สามและในพื้นที่ชนบทเพื่อสร้างความเติบโตของระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในประเทศพัฒนาแล้ว อย่างไรก็ตาม แม้การเติบโตนี้จะสร้างประโยชน์หลายประการ แต่ผลกระทบเชิงลบก็ตามมาเช่นกัน โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงประเทศไทย ที่ต้องเผชิญกับความเปราะบางของระบบเศรษฐกิจและสังคมในช่วงภาวะเศรษฐกิจโลกที่ไม่แน่นอน และปัญหาที่รุมเร้า

เกิดขึ้นทั่วโลก ได้แก่ ความยากจน และการพลัดถิ่น ปัญหาความขัดแย้ง พายุรุนแรง สภาวะโลกร้อน อาหารขาดแคลน ปัญหาสุขภาพ และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ที่ตามมาอีกมากมายนั้นที่ทุกประเทศได้รับผลกระทบกันอย่างทั่วถึง (อาภาศิริ จันทรแจ่ม และธนวิทย์ บุญสิทธิ์, 2565) ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่มุ่งเน้นการเติบโตด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้น และการพัฒนาที่ขาดความสมดุล ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมที่ขยายตัวมากขึ้น เช่น ความแตกแยกของชุมชน ปัญหายาเสพติด การว่างงาน และหนี้สินครัวเรือนที่สูงขึ้น นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจยังทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การกระจุกตัวของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ศูนย์กลางเมืองยังเพิ่มช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างคนเมืองและชนบท จากการพัฒนากระบวนการสร้างพื้นฐาน และการผลิตอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก การขยายฐานการผลิตที่สร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ คนในชนบทออกมาทำงานในเมืองและต้องต่อสู้ดิ้นรน สิ่งเหล่านี้มิได้ทำให้คนในสังคมไทยมีความสุขขึ้นเลย ในภาวะการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ทั้งยังเกิดช่องว่างความเหลื่อมล้ำและประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำ (วรรณวดี พูลพอกสิน, 2561)

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าการพัฒนาที่ผ่านมากล่าวได้ว่า “รวยกระจุกจนกระจาย ในประเทศคนส่วนใหญ่จนลงจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นไปกระจุกตัวอยู่ที่คนส่วนน้อยเพียงกลุ่มเดียว” วัยหนุ่มสาวในชนบททางไกลต้องออกมาทำงานรับจ้างในเมืองหลวง สถาบันครอบครัวล่มสลาย วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและงดงามของสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงนี้ได้นำมาซึ่งการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ การลดลงของพื้นที่สีเขียว และปัญหามลพิษที่เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน ปัญหาสังคมที่เพิ่มขึ้น ความมั่นคงของครอบครัว ชุมชน และสังคมก็ลดลงตามไปด้วย ความสัมพันธ์ในครอบครัวอ่อนแอลงเนื่องจากวิถีชีวิตที่เร่งรีบและความกดดันทางเศรษฐกิจ (กัมลาศ เยวะนิจ, 2565) รวมถึงการขยายตัวของวัฒนธรรมการบริโภคนิยม ทำให้สังคมไทยเกิดความอ่อนแอ สูญเสียตัวตนของรากเหง้าทางวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่ดีงามและเป็นอัตลักษณ์ที่มีคุณค่า อีกทั้งวิถีการดำรงชีวิตแบบพอเพียงพึ่งตนเอง เริ่มสูญหายไปด้วยระบบทุนนิยม สิ่งเหล่านี้คือ ผลพวงมาจากการพัฒนาที่ขาดความสมดุล ทำให้ประชาชนทุกหย่อมหญ้า อยู่ในภาวะที่ขาดความสุขที่แท้จริงในการจรรโลงจิตใจที่ขาดหายไป พร้อมกับความเจริญทางวัตถุที่เข้ามาแทนที่ ท่ามกลางปัญหารุมเร้ามากมายต่อมามีแนวคิด ดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย เพื่อปรับกระบวนการทัศน์การพัฒนาใหม่ ในอดีตการพัฒนาประเทศเน้นหนักทางเศรษฐกิจ โดยใช้ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) และผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) เครื่องชี้วัดเหล่านี้มุ่งสะท้อนมูลค่าของการผลิตสินค้าและบริการในประเทศ แต่ไม่ได้เป็นคำตอบของการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จและไม่ใช้เป็นหลักประกันที่ตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืนได้นั้น ประกอบกับการสร้างเครื่องชี้วัดผลสำเร็จของการพัฒนาประเทศ ควรคำนึงถึงความสมดุล มิติของความสุขทางกายและทางใจของประชาชนอย่างควบคู่กัน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความสุขจากการใช้ชีวิตอย่างพอดีซึ่งในปัจจุบันหลายประเทศได้เปลี่ยนไปให้ความสำคัญกับความสุขและคุณภาพชีวิต (ธงชัย สมบูรณ์, 2567)

ขณะเดียวกัน ท่ามกลางความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย ปัญหาทางจิตใจและสังคมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น ความเครียดจากภาวะหนี้สินครัวเรือนที่สูงขึ้น ภาวะซึมเศร้า การล่มสลายของครอบครัว และอัตราการฆ่าตัวตายที่สูงขึ้น สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจทุน

นิยามที่เน้นเพียงการเติบโตทางเศรษฐกิจ ขาดการพัฒนาที่ครอบคลุมและยั่งยืน ซึ่งเน้นการกระจายความเจริญอย่างเป็นธรรม (ธาระ วาณิช และทวีวัฒน์ ปิตยานนท์, 2556) การพัฒนาประเทศจึงไม่ควรมุ่งเน้นเพียงแค่การเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวม (GDP) เท่านั้น แต่ควรคำนึงถึงการสร้างความยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอย่างมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดี จากความสนใจของคนทั่วโลก ในการถอดบทเรียนการพัฒนาของประเทศภูฏานเป็นหนึ่งในประเทศที่น่าแนวคิดนี้มาปรับใช้ได้อย่างโดดเด่น พระราชาธิบดีจิกมี ซิงเย วังชุก ทรงเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดในการวัดความก้าวหน้าแบบองค์รวม โดยพิจารณาความสุขมวลรวมประชาชาติ (GNH) ซึ่งกลายเป็นเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาและปกครองประเทศภูฏาน แนวคิดนี้เน้นการสร้างความสุขที่แท้จริง มากกว่าการวัดการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว (มนรัตน์ ใจเอื้อ, 2563) ในส่วนของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ได้แก่ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม พื้นที่เหล่านี้ยังเผชิญกับความท้าทายในด้านความมั่นคงและสถานะเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้ครัวเรือนมีภาวะหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ครัวเรือนยากจน กลุ่มเปราะบางและผู้ด้อยโอกาสยังคงต้องการการยกระดับ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งในทางตรงข้ามกัน ตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนา โดยเฉพาะในด้านความสุขมวลรวม ยังใช้เครื่องมือวัดความสุขแบบทั่วไป ที่ไม่สามารถสะท้อนความสุขมวลรวมที่แท้จริง โดยเฉพาะความสุขมวลรวมชุมชนสำหรับครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเฉพาะ (นุรไอนี เเด่นบุรณะ และธนวิทย์ บุญสิทธิ์, 2564) โดยการศึกษาสามารถสร้างเครื่องมือการวัดความสุขมวลรวมชุมชนที่เหมาะสมกับครัวเรือนยากจนและกลุ่มเปราะบางในพื้นที่

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาได้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 20 ปี ภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 คือ การส่งเสริมและพัฒนาท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพลิกโฉมสู่การเป็นมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มหาวิทยาลัยได้ดำเนินงานโดยการบูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง โดยนำองค์ความรู้ นวัตกรรม และศาสตร์ต่าง ๆ ไปใช้ประโยชน์ในท้องถิ่นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยมีการวัดดัชนีความสุขมวลรวมชุมชน (GVH) ซึ่งเน้นที่กลุ่มครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ ในขณะเดียวกัน เครื่องมือการวัดความสุขมวลรวมชุมชนที่มีอยู่ ยังไม่สามารถสะท้อนเป้าหมายสำคัญของการวัดดัชนีนี้ คือ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน พร้อมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในลักษณะที่ยั่งยืน และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ “มหาวิทยาลัยคลังปัญญาแห่งชายแดนใต้ เป็นเลิศในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนสู่สากล”

ดังนั้น การประเมินความสุขมวลรวมชุมชน (GVH) ในชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมินผลกระทบของโครงการต่อความสุขและคุณภาพชีวิตของประชาชน ทำให้เห็นผลกระทบต่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในระดับความสุขของประชาชน และเป็นพื้นฐานในการนำนโยบาย ยุทธศาสตร์ และพันธกิจการพัฒนา สู่การขับเคลื่อนโครงการที่ตอบสนองต่อความต้องการ และสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง ภายใต้ความสุข คือ ความสมดุล และไม่ถูกบังคับให้รับสิ่งที่ไม่ต้องการ สถานะนี้ทำให้เกิดความพึงพอใจ สบายกาย สบายใจ ปราศจากความกังวล ซึ่งเป็นสภาวะปกติของแต่ละคน ความสุขเกิดจากความเข้าใจในหลักความเป็นจริง

และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ ปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ความเป็นจริงและเป็นความสุขจากภายในที่เรียกว่า “จิตที่เป็นกลาง” ซึ่งการประเมินความสุขจึงเป็นการสะท้อนถึงสภาพที่ก่อให้เกิดความสุขในชีวิตประจำวันของประชาชนและนำมาซึ่งความสุขในการยกระดับจิตใจมากกว่าความสุขจากวัตถุภายนอก ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแบบประเมินความสุขมวลรวมชุมชนในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส
2. เพื่อศึกษาแนวทางการประเมินความสุขมวลรวมชุมชนในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยการพัฒนาแนวทางการประเมินความสุขมวลรวมชุมชน (GVH) ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส มีรูปแบบเป็นการวิจัยและการพัฒนา (Research and Development) เพื่อพัฒนาเครื่องมือที่เหมาะสมในการรวบรวมข้อมูลการประเมินความสุขมวลรวมชุมชน และเพื่อพัฒนาแนวทางการกระบวนการและขั้นตอนในการประเมินความสุขมวลรวมชุมชน ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส โดยแบ่งการศึกษาเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 เป็นการศึกษา ออกแบบ และพัฒนาต้นแบบ (Model) ของเครื่องมือที่เหมาะสมในการรวบรวมข้อมูลการประเมินความสุขมวลรวมชุมชน และพัฒนาแนวทางการกระบวนการและขั้นตอนในการประเมินความสุขมวลรวมชุมชนจากแนวคิด ทฤษฎี และแนวปฏิบัติจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และจัดทำร่างต้นแบบการประเมินความสุขมวลรวมชุมชน โดยนำต้นแบบที่ได้นำไปทดลองใช้ในการประเมินจริงกับครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ในพื้นที่ที่กำหนด และช่วงที่ 2 เป็นการสรุปบทเรียนผลการนำต้นแบบมาทดลองใช้จริง เพื่อค้นหาประสิทธิภาพ ปัญหา จุดเด่น จุดที่ต้องพัฒนาตามข้อค้นพบ แล้วดำเนินการปรับปรุงแก้ไขต้นแบบ (Model) ให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด โดยจัดเวทีระดมความคิดเห็น และปรับปรุงต้นแบบตามข้อเสนอแนะให้มีความสมบูรณ์ที่สามารถนำไปใช้ในการประเมินความสุขมวลรวมชุมชน และเขียนสรุปผลการวิจัยเพื่อเผยแพร่ต่อไป

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยการพัฒนาแนวทางการประเมินความสุขมวลรวมชุมชน (GVH) ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง ประกอบด้วย นักวิชาการพัฒนาชุมชนประจำตำบลในพื้นที่ตำบลที่ได้ทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) เป็นพื้นที่ดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา จำนวน 31 คน ตัวแทนกองสวัสดิการสังคมในองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล จำนวน 31 คน และตัวแทนบัณฑิตอาสาประจำตำบล จำนวน 31 คน รวมทั้งสิ้น 93 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยการพัฒนาแนวทางการประเมินความสุ่มรวมชุมชน (GVH) ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ได้แก่ 1) การประชุมกลุ่ม (Focus Group) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมแนวคิด หลักการ องค์ประกอบ ในการออกแบบเครื่องมือการประเมินความสุ่มรวมชุมชนและสร้างเครื่องมือต้นแบบในการประเมินความสุ่มรวมชุมชนตามประเด็นที่ได้จากการประชุมกลุ่มแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเป็นไปได้ในการใช้เครื่องมือ ตลอดจนกำหนดแนวทาง กระบวนการและขั้นตอนในการประเมินความสุ่มรวมชุมชน และ 2) การจัดเวทีระดมความคิดเห็น เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลผลการนำไปใช้ ประเมินประสิทธิภาพของเครื่องมือการประเมินความสุ่มรวมชุมชนจากผู้เชี่ยวชาญในเวทีระดมความคิดเห็น ตลอดจนการปรับปรุงแนวทาง กระบวนการและขั้นตอนในการประเมินความสุ่มรวมชุมชน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อออกแบบเครื่องมือการประเมินความสุ่มรวมชุมชนตลอดจนแนวทาง กระบวนการและขั้นตอนในการประเมินความสุ่มรวมชุมชน ใช้การประชุมกลุ่ม (Focus Group) กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักวิชาการพัฒนาชุมชนประจำตำบลในพื้นที่ตำบลที่ได้ทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) เป็นพื้นที่ดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ตัวแทนกองสวัสดิการสังคมในองค์การบริหารส่วนตำบลเทศบาล และตัวแทนบัณฑิตอาสาประจำตำบล โดยจัดรวม จำนวน 6 กลุ่ม ซึ่งดำเนินการโดยนักวิจัยมีการจดบันทึกประเด็นจากการประชุมกลุ่ม และใช้การจัดเวทีระดมความคิดเห็น โดยจัดเวทีระดมความคิดเห็น 3 ครั้ง (จังหวัดละ 1 ครั้ง) มีนักวิชาการพัฒนาชุมชนประจำตำบล ตัวแทนกองสวัสดิการสังคมในองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล และตัวแทนบัณฑิตอาสาประจำตำบล ดำเนินการโดยนักวิจัยและมีการบันทึกภาพเคลื่อนไหวตลอดการจัดเวที

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือการวิจัยซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ สามารถแบ่งได้ 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การประชุมกลุ่ม (Focus Group) โดยนำข้อมูลจากการประชุมกลุ่มมาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) (Zhang, Y. & Wildermuth, B. M., 2005) ในการจัดกลุ่มประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และส่วนที่ 2 การจัดเวทีระดมความคิดเห็น โดยนำข้อมูลจากเวทีมาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการสรุปความ เพื่อสรุปประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับประสิทธิภาพ ปัญหา จุดเด่น จุดที่ต้องพัฒนา ทั้งยังใช้เวทีเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ผลการวิจัย

เครื่องมือที่เหมาะสมในการรวบรวมข้อมูลการประเมินความสุ่มรวมชุมชนและแนวทาง กระบวนการและขั้นตอนในการประเมินความสุ่มรวมชุมชน ที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส มีรายละเอียดผลการศึกษา ดังนี้

1. เครื่องมือที่เหมาะสมในการรวบรวมข้อมูลการประเมินความสุ่มรวมชุมชน (GVH) ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส

การประเมินความสุขมวลรวมชุมชน (GVH) นั้น ถือได้ว่าเป็นอีกกระบวนการหนึ่งในการวัดความสำเร็จของการพัฒนา นอกเหนือจากความสำเร็จด้านเป้าหมายของการพัฒนาโดยตรง ซึ่งในปัจจุบัน การวัดความสุขมวลรวมชุมชนที่เพิ่มขึ้นจึงมีความสำคัญในการกำหนดตัวบ่งชี้ความสำเร็จในภาพรวมของการพัฒนาโดยใช้เครื่องมือมาตรฐานในการวัดระดับความสุขมวลรวมชุมชนในทางกลับกันการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะเฉพาะ ยังไม่มีเครื่องมือการวัดระดับความสุขมวลรวมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งที่ผ่านมามักจะใช้แบบประเมินความสุขมวลรวมชุมชนทั่วไปโดยมีองค์ประกอบและคำถามที่ไม่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น ในศึกษาการพัฒนาเครื่องมือที่เหมาะสมในการรวบรวมข้อมูลการประเมินความสุขมวลรวมชุมชน ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส พบว่าเครื่องมือที่สามารถวัดความสุขของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสอย่างรอบด้าน ใช้คำถามที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของกลุ่มเป้าหมาย หลีกเลี่ยงคำถามที่ส่งผลต่อความรู้สึก โดยเครื่องมือที่เหมาะสมในการวัดระดับความสุขมวลรวมชุมชนของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส มีองค์ประกอบ 6 ด้านด้วยกัน ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบด้านการมีสุขภาวะ มีคำถามเกี่ยวกับ สมาชิกในครอบครัว มีความรู้ ความเข้าใจในการสร้างและรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง ไม่เจ็บป่วย อายุยืนนาน สมาชิกในครอบครัว มีสุขภาพจิตที่ดี ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม เชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสมาชิกในครอบครัว มีทักษะในการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ 2) องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งเป็นธรรม มีคำถามเกี่ยวกับ สมาชิกในครอบครัวมีความมั่นคงในอาชีพ มีรายได้ที่เพียงพอเกิดจากการมีสัมมาชีพ ชุมชนของเรา มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์ ในชุมชนอย่างเป็นธรรม และชุมชนของเรามีกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส 3) องค์ประกอบด้านครอบครัวอบอุ่น มีคำถามเกี่ยวกับ สมาชิกในครอบครัวสามารถรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน สามารถปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถดำรงความเป็นครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีคุณภาพที่ยั่งยืน สมาชิกในครอบครัวสามารถรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน สามารถปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถดำรงความเป็นครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีคุณภาพที่ยั่งยืน ครอบครัว มีการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกวัยเยาว์ให้เติบโตอย่างมีคุณภาพในวิถีชีวิตของชุมชน ครอบครัว เลี้ยงดูผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และชุมชนมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนในทุกด้าน 4) องค์ประกอบด้านชุมชนมีการบริหารจัดการชุมชนดี มีคำถามเกี่ยวกับ ประชาชนและกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ร่วมมือ ช่วยเหลือกัน เกื้อกูลและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ชุมชน มีการบริหารจัดการที่ดี มีและใช้แผนชุมชนในการยกระดับคุณภาพชีวิตครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ชุมชน ได้ร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการพัฒนาอาชีพ/การทำงาน ให้กับครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ชุมชน มีระบบการสื่อสาร การแจ้งข้อมูลข่าวสารในชุมชน โดยเฉพาะครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส และ ชุมชน สามารถรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน 5) องค์ประกอบด้านการมีสภาพแวดล้อมดีมีระบบนิเวศที่สมดุล มีคำถามเกี่ยวกับ บุคคล ครอบครัว มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ชุมชนจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิตในชุมชนให้มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ชุมชน มีบริการสาธารณสุขที่พอเพียง และชุมชน มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพเพื่อสร้างสมดุลให้กับระบบนิเวศ และยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีของคน และ 6) องค์ประกอบด้าน

เป็นชุมชนประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล มีคำถามเกี่ยวกับ ครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นคนที่เท่าเทียมกัน มีสิทธิเสรีภาพและการยอมรับ ตามระบอบประชาธิปไตย ครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่กติกาสังคมประชาธิปไตย ไม่ซื้อสิทธิ์ ขายเสียงในการใช้สิทธิเลือกตั้ง ชุมชนมีธรรมาภิบาลมีระบบการบริหารจัดการที่ยึดหลักความโปร่งใสคุ้มค่า เป็นธรรมรับผิดชอบ และชุมชนมีวิถีแก้ปัญหาความขัดแย้งสร้างความสันติสุขสมานฉันท์ในชุมชนโดยชุมชน

นอกจากนี้ ในการใช้เครื่องมือประเมินความสุขมวลรวมชุมชนของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ไม่ควรใช้แบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้า เพราะมีความกังวล การให้ข้อมูลอาจจะกระทบกับการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น ๆ นอกจากนี้ การรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม ควรใช้การจัดเวทีกลางเพื่อการซักถาม รวบรวมข้อมูล โดยวิธีนี้ มีโอกาสทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน ในการประเมินคะแนนแต่ละตัวชี้วัดหรือแต่ละองค์ประกอบ วิทยากรกระบวนการต้องอธิบายความหมายของตัวชี้วัดแต่ละตัวในแต่ละองค์ประกอบให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจ และที่ประชุมร่วมกันพิจารณาสถานการณ์และกิจกรรมอะไรหรือพฤติกรรมที่ปฏิบัติอย่างไร ที่ทำให้ตัวชี้วัดนั้นเกิดขึ้นจริงแล้วมีความสุข จากนั้นให้ที่ประชุมให้คะแนนจากสถานการณ์ กิจกรรม พฤติกรรมต่าง ๆ ว่า ปัจจุบันมีสภาพเป็นอย่างไร ยังสร้างความไม่สะดวก ไม่สบาย ไม่พอใจ ทำให้เป็นกังวลอยู่หรือไม่ มากหรือน้อย ถ้าเป็นมากแสดงว่ามี ความสุขน้อย จะต้องให้คะแนนต่ำ แต่ถ้าเป็นไปในทิศทางตรงข้ามก็จะมี ความสุขมาก ต้องให้คะแนนสูง และมีวิธีการให้คะแนนโดยการยกมือ 5 ครั้งในแต่ละระดับ 5 ระดับความสุขในหนึ่งตัวชี้วัด โดยหนึ่งคนสามารถยกมือได้แค่ระดับเดียวเท่านั้น และนับจำนวนผู้ยกมือในแต่ละครั้งแล้วคูณกับระดับ โดยนำผลคูณแต่ละระดับมาบวกกันและหารด้วย 100 ก็จะได้ค่าเฉลี่ยในแต่ละตัวชี้วัด ซึ่งสามารถหาค่าเฉลี่ยในระดับองค์ประกอบและระดับภาพรวม ซึ่งค่าเฉลี่ยสามารถเทียบเคียงกับระดับความสุข ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย 0 - 20 คะแนน ระดับน้อยที่สุด (อยู่ร้อน นอนทุกข์) คะแนนเฉลี่ย 21 - 40 คะแนน ระดับน้อย (อยู่ได้ คลายทุกข์) คะแนนเฉลี่ย 41 - 60 คะแนน ระดับปานกลาง (อยู่อึด นอนอุ่น) คะแนนเฉลี่ย 61 - 80 คะแนน ระดับมาก (อยู่ดี มีสุข) และคะแนนเฉลี่ย 81 - 100 คะแนน ระดับมากที่สุด (อยู่เย็น เป็นสุข) ตามลำดับ

2. พัฒนาแนวทาง กระบวนการและขั้นตอนในการประเมินความสุขมวลรวมชุมชน (GVH) ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส

การประเมินความสุขมวลรวมชุมชน (GVH) ที่สามารถสะท้อนระดับความสุขที่สอดคล้องกับบริบทของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส นอกจากมีเครื่องมือวัดที่สอดคล้องกับบริบทของครัวเรือนแล้ว กระบวนการและขั้นตอนในการประเมินความสุขมวลรวมชุมชน ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญในขั้นตอนการประเมินจากการศึกษาแนวทางกระบวนการและขั้นตอนในการประเมินความสุขมวลรวมชุมชนในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส พบว่า มีแนวทางและขั้นตอนที่สำคัญ 2 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการจัดประชุมเพื่อการประเมิน และขั้นตอนจัดการประชุมเพื่อประเมิน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การเตรียมการจัดประชุมเพื่อการประเมิน

ในการเตรียมการจัดประชุมเพื่อประเมินความสุขมวลรวมชุมชน (GVH) ของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสนั้น มีประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) ผู้นำการประชุมในการจัดประเมิน จำเป็นต้องทำความเข้าใจในกระบวนการ ขั้นตอนการจัดการประชุม รวมทั้งต้องศึกษารายละเอียด ความหมายของตัวชี้วัด

เตรียมคำถามที่สามารถสร้างความเข้าใจหรือสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมประชุมในด้านความเหมาะสมและข้อควรระวังในการสื่อสารกับครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความเปราะบางในด้านอารมณ์และความรู้สึกเป็นพิเศษ 2) คณะวิทยากรกระบวนการ ซึ่งต้องทำความเข้าใจกับทีมงาน สร้างความเข้าใจในขั้นตอน ประเด็นคำถามและการใช้เครื่องมือประเมิน โดยกำหนดบทบาทของทีมนักวิชาการให้มีบทบาทหน้าที่ และสามารถทำงานสลับกันได้ 3) การจัดสถานที่ ควรจัดเป็นรูปครึ่งวงกลม 1 - 2 แถว ไม่ควรซ้อนกันหลายชั้น เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีส่วนร่วมมากที่สุด และสามารถเคลื่อนไหวได้สะดวก และเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้งานตามกระบวนการที่ได้ออกแบบไว้ ให้เพียงพอ และ 4) กลุ่มเป้าหมาย ควรเป็นตัวแทนของทุกครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้าน และเป็นครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ และสามารถให้ข้อมูลของครัวเรือนตนเองในมิติต่าง ๆ อาจจะเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกครัวเรือน หรือตัวแทน ผู้ดูแลครัวเรือนก็ได้

2.2 การจัดการประชุมเพื่อประเมิน

ในการจัดประชุมเพื่อดำเนินการประเมินผลความสุขมวลรวมชุมชนของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส มีลักษณะการจัดประชุมที่แตกต่างกับการประเมินทั่วไป โดยต้องดำเนิน ดังนี้ 1) แนะนำทำความรู้จัก สร้างบรรยากาศของความเป็นกันเอง ระหว่างทีมนักวิชาการกระบวนการกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้มีความเป็นกันเองอบอุ่นในการเอาใจใส่เกี่ยวกับสถานการณ์ความเดือดร้อนของครัวเรือนยากจนผู้ด้อยโอกาส และ 2) ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประเมินและสร้างความรู้สึกปลอดภัยในการประเมิน และวัตถุประสงค์ของการประเมิน เพื่อต้องการทราบความรู้สึกของกลุ่มเป้าหมาย ความรู้สึกเป็นสุข ซึ่งเป็นความรู้สึก พอใจ สบายใจ สะดวก หมดห่วง ไร้กังวล ต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตของตนเอง ครอบครัวและชุมชน มากน้อยเพียงใดของช่วงเวลาที่ผ่านมา การประเมินไม่เกี่ยวข้องกับการประกวด ไม่แข่งขันกับใคร ทำแล้วรู้ตัวเองว่าเป็นอย่างไร การประเมินทำให้ทราบผลที่เป็นการสะท้อนเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาและพิจารณาเชื่อมโยงไปยังวิธีการต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายความอยู่เย็น เป็นสุข ทั้งนี้ ยังต้องอธิบายทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสุข ความสมดุลของความรู้สึก ซึ่งเกิดจากความเข้าใจในสภาพความเป็นจริงเกิดขึ้น เป็นความสุขจากภายในจิตที่เป็นกลาง การประเมินความสุขจึงเป็นการนำสถานการณ์ที่เป็นสาเหตุให้เกิดความสุขของกลุ่มเป้าหมายในชีวิตประจำวัน แล้วทำให้เกิดความสุขให้ขึ้นในจิตใจ และการประเมินระดับความ“อยู่เย็น เป็นสุข” หรือความสุขมวลรวมชุมชนของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส เป็นการประเมินแบบมีส่วนร่วม สามารถวัดความรู้สึกเฉพาะ ในช่วงเวลาการประเมินว่ากลุ่มเป้าหมายรู้สึกอย่างไร มีความสุขเท่าไร

อภิปรายผล

ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส พบว่า ควรมีเครื่องมือที่สามารถวัดความสุขของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสอย่างรอบด้าน ใช้คำถามที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของกลุ่มเป้าหมาย หลีกเลี่ยงคำถามที่ส่งผลต่อความรู้สึก โดยเครื่องมือที่เหมาะสมในการวัดระดับความสุขมวลรวมชุมชนของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส มีองค์ประกอบ 6 ด้านด้วยกัน ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบด้านการมีสุขภาวะ 2) องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งเป็นธรรม 3) องค์ประกอบด้านครอบครัวอบอุ่น 4) องค์ประกอบด้านชุมชนมีการบริหารจัดการชุมชนดี 5) องค์ประกอบด้านการมีสภาพแวดล้อมดีมีระบบนิเวศ

ที่สมดุล และ 6) องค์ประกอบด้านเป็นชุมชนประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มเป้าหมายที่เป็นครัวเรือนเปราะบางนั้น องค์ประกอบในการประเมินความสุขมวลรวมชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของครอบครัวที่เป็นจริงที่มีความแตกต่างกับครัวเรือนทั่วไป ทั้งยังต้องเป็นคำถามที่ไม่ทำให้รู้สึกตอกย้ำสถานะของตนเองในสังคม สอดคล้องกับ ธนกฤต ทุริสุทธิ์ และชาตรี นาตะกู ได้ศึกษาดัชนีชี้วัดความสุขมวลรวมชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษา พบว่า ความสุขมวลรวมชุมชนของกลุ่มเปราะบาง ควรพิจารณาแยกออกจากกลุ่มทั่วไป เพื่อความเหมาะสมกับบริบทครัวเรือน (ธนกฤต ทุริสุทธิ์ และชาตรี นาตะกู, 2556) และการศึกษาของต้องรัก จิตรบรรเทา ได้ศึกษารูปแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้างความสุขมวลรวมชุมชน ด้วยภูมิปัญญาของพระราชดาบสป่าติ่ง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย การศึกษา พบว่า ควรระมัดระวังคำถามที่จะทำให้กลุ่มเปราะบางมีความรู้สึกตอกย้ำสถานะของตนเอง (ต้องรัก จิตรบรรเทา, 2565) ดังนั้น เครื่องมือที่เหมาะสมต้องมีคำถามที่ชัดเจน สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งยังหลีกเลี่ยงและระมัดระวังความรู้สึกด้านลบของผู้ให้ข้อมูล

ขั้นตอนการประเมินความสุขมวลรวมชุมชน (GVH) ที่สามารถสะท้อนระดับความสุขที่สอดคล้องกับบริบทของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ประกอบด้วย 1) การเตรียมการจัดประชุมเพื่อการประเมิน โดยเตรียม ผู้นำการประชุมในการจัดประเมิน คณะวิทยากรกระบวนการ การจัดสถานที่ และกลุ่มเป้าหมาย และ 2) การจัดการประชุมเพื่อประเมิน มีวิธีการให้คะแนนโดยการยกมือ 5 ครั้งในแต่ละระดับ 5 ระดับ ความสุขในหนึ่งตัวชี้วัด โดยหนึ่งคนสามารถยกมือได้แค่ระดับเดียวเท่านั้น และนับจำนวนผู้ยกมือในแต่ละครั้งแล้วคูณกับระดับ โดยนำผลคูณแต่ละระดับมาบวกกันและหารด้วย 100 ก็จะได้ค่าเฉลี่ยในแต่ละตัวชี้วัด ซึ่งสามารถหาค่าเฉลี่ยในระดับองค์ประกอบและระดับภาพรวม ซึ่งค่าเฉลี่ยสามารถเทียบเคียงกับระดับความสุข ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย 0 - 20 คะแนนระดับน้อยที่สุด (อยู่ร้อน นอนทุกข์) คะแนนเฉลี่ย 21 - 40 คะแนน ระดับน้อย (อยู่ได้ คลายทุกข์) คะแนนเฉลี่ย 41 - 60 คะแนน ระดับปานกลาง (อยู่อิ่ม นอนอุ่น) คะแนนเฉลี่ย 61 - 80 คะแนน ระดับมาก (อยู่ดี มีสุข) และคะแนนเฉลี่ย 81 - 100 คะแนน ระดับมากที่สุด (อยู่เย็น เป็นสุข) ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสนั้นเป็นกลุ่มเปราะบางจึงต้องมีการเตรียมการ ระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกด้านลบ และการเตรียมการที่ดีสามารถสะท้อนระดับความสุขมวลรวมชุมชนที่แท้จริงที่สามารถนำไปใช้อ้างอิงเพื่อใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ รุ่งรัตน์ หัตถกรรม และคณะ ได้ศึกษา การพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดความสุขมวลรวมชุมชนของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การศึกษา พบว่า การประเมินความสุขมวลรวมชุมชนต้องคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายเป็นหลักในมิติเครื่องมือและกระบวนการที่ต้องเตรียมการอย่างรัดกุม (รุ่งรัตน์ หัตถกรรม และคณะ, 2560) ดังนั้น การเตรียมการในแต่ละขั้นตอนที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายจะทำให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนความจริงได้มากที่สุด ทั้งยังสามารถลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูลจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางสังคมด้วย

สรุปและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาแนวทางการประเมินความสุขมวลรวมชุมชน (GVH) ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส พบว่า ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส พบว่า ควรมีเครื่องมือที่สามารถวัดความสุขของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสอย่างรอบด้าน ใช้คำถามที่สอดคล้อง

กับความเป็นจริงของกลุ่มเป้าหมาย หลีกเลี่ยงคำถามที่ส่งผลต่อความรู้สึก โดยเครื่องมือที่เหมาะสมในการวัดระดับความสุขมวลรวมชุมชนของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส มีองค์ประกอบ 6 ด้านด้วยกัน ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบด้านการมีสุขภาวะ 2) องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งเป็นธรรม 3) องค์ประกอบด้านครอบครัวอบอุ่น 4) องค์ประกอบด้านชุมชนมีการบริหารจัดการชุมชนดี 5) องค์ประกอบด้านการมีสภาพแวดล้อมที่มีระบบนิเวศที่สมดุล และ 6) องค์ประกอบด้านเป็นชุมชนประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล นอกจากนี้ ขั้นตอนการประเมินความสุขมวลรวมชุมชนที่สามารถสะท้อนระดับความสุขที่สอดคล้องกับบริบทของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ประกอบด้วย 1) การเตรียมการจัดประชุมเพื่อการประเมิน โดยเตรียม ผู้นำการประชุมในการจัดประเมิน คณะวิทยากรกระบวนการ การจัดสถานที่ และกลุ่มเป้าหมาย และ 2) การจัดการประชุมเพื่อประเมิน โดยมีวิธีการให้คะแนนโดยการยกมือ 5 ครั้งในแต่ละระดับ 5 ระดับความสุขในหนึ่งตัวชี้วัด โดยหนึ่งคนสามารถยกมือได้แค่ระดับเดียวเท่านั้น และนับจำนวนผู้ยกมือในแต่ละครั้งแล้วคูณกับระดับ นำผลคูณแต่ละระดับมาบวกกัน และหารด้วย 100 ก็จะได้ค่าเฉลี่ยในแต่ละตัวชี้วัด ซึ่งสามารถหาค่าเฉลี่ยในระดับองค์ประกอบและระดับภาพรวม ซึ่งค่าเฉลี่ยสามารถเทียบเคียงกับระดับความสุข ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย 0 - 20 คะแนน ระดับน้อยที่สุด (อยู่ร้อน นอนทุกข์) คะแนนเฉลี่ย 21 - 40 คะแนน ระดับน้อย (อยู่ได้ คลายทุกข์) คะแนนเฉลี่ย 41 - 60 คะแนน ระดับปานกลาง (อยู่อึด นอนอุ่น) คะแนนเฉลี่ย 61 - 80 คะแนน ระดับมาก (อยู่ดี มีสุข) และคะแนนเฉลี่ย 81 - 100 คะแนน ระดับมากที่สุด (อยู่เย็น เป็นสุข) ตามลำดับ โดยมีข้อเสนอแนะ ควรมีการดำเนินการประเมินในช่วงเวลาที่เหมาะสมที่ไม่ทำให้ครัวเรือนเกิดผลกระทบเกี่ยวกับอาชีพและรายได้ ทั้งยังต้องสะท้อนผลประโยชน์ที่ครัวเรือนจะได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมประเมินความสุขมวลรวมชุมชนของครัวเรือนด้วย ทั้งนี้ ผลการประเมินสามารถใช้อ้างอิงในทางวิชาการได้ และกระบวนการการนำไปใช้ควรพิจารณาความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กัมลาศ เยาะนิจ. (2565). องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ และประสิทธิผลของรัฐบาลที่มีอิทธิพลต่อความสุขมวลรวมประชาชาติ. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 12(2), 151-161.
- ต้องรัก จิตรบรรเทา. (2565). รูปแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้างความสุขมวลรวมชุมชน ด้วยภูมิปัญญาของพระราชา ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 23(1), 18-36.
- ธงชัย สมบูรณ์. (2567). สังคมโลก: มุมมองเชิงปฏิบัติการศึกษาตลอดชีวิต. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 16(1), 91-105.
- ธนกฤต ทริสุทธิ และชาตรี นาคะกุ. (2556). ดัชนีชี้วัดความสุขมวลรวมชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 39(1), 209-220.
- ธาระ วานิช และทวีวัฒน์ ปิตยานนท์. (2556). การวิเคราะห์ปัจจัยพระระดับที่ส่งผลต่อความสุขมวลรวมของผู้เรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซียฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 6(1), 148-160.

- นุรไอนี เต้นบุรณะ และธนวิทย์ บุญสิทธิ์. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีการพัฒนามนุษย์และดัชนีความสุขของประเทศทั่วโลก. วารสารวิชาการนอร์ทเทิร์น, 8(4), 95-109.
- มนรัตน์ ใจเอื้อ. (2563). การประเมินความสุขจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน: เกาะโหลน ตำบลราไวย์ จังหวัดภูเก็ต. วารสารศิลปศาสตร์ มทร. กรุงเทพฯ, 5(2), 88-98.
- รุ่งรัตน์ หัตถกรรม และคณะ. (2560). การพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดความสุขมวลรวมของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. วารสารสหวิทยาการจัดการ, 1(1), 99-108.
- วรรณวดี พูลพอกสิน. (2561). หลักประกันสุขภาพเพื่อการคุ้มครองแรงงานต่างด้าว: มุมมองจากต้นทุนของสังคมไทย. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, 26(1), 1-33.
- อาภาศิริ จันทรแจ่ม และธนวิทย์ บุญสิทธิ์. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะสุขภาพกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ. วารสารวิชาการคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 1(1), 1-24.
- Zhang, Y. & Wildermuth, B. M. (2005). Qualitative Analysis of Content. Psychology. Retrieved August 5, 2024, from https://www.ischool.utexas.edu/~yanz/Content_analysis.pdf